

Broedvogels van de Bijvanck in 2013

Olaf Klaassen

Sovon-rapport 2014/07

Broedvogels van de Bijvanck in 2013

Olaf Klaassen

Sovon-rapport 2014/07
Dit rapport is samengesteld
in opdracht van
Natuurmonumenten

Colofon

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2014

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Natuurmonumenten

Illustratie omslag: Middelste Bonte Specht (Ran Schols), Appelvink (Koos Dansen) & de Bijvanck (Olaf Klaassen)

Wijze van citeren: Klaassen O. 2014. Broedvogels van de Bijvanck in 2013. Sovon-rapport 2014/07. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen

Inhoud

Samenvatting	5
1. Inleiding	7
2. Gebiedsbeschrijving	9
3. Werkwijze	11
3.1. Doelstelling	11
3.2. Werkwijze	11
3.3. Interpretatie en verwerking van gegevens	11
3.4. Weersomstandigheden	11
4. Resultaten	13
4.1. Soorten en aantallen	13
4.2. Bespreking per soort	13
4.3. Zoogdieren	14
5. Evaluatie	15
5.1. Ontwikkelingen broedvogels in de tijd	15
5.1.1. Nieuwkomers en toegenomen soorten	16
5.1.2. Verdwenen en afgenomen soorten	16
5.2. Beheersaanbevelingen	17
Literatuur	19
Bijlagen	
Bijlage I: Verspreidingskaarten per soort in de Bijvanck	

Samenvatting

In het voorjaar van 2013 werd de Bijvanck geïnventariseerd op broedvogels in opdracht van Natuurmonumenten. Hierbij werd de BMP-methode gehanteerd (van Dijk & Boele 2011). De gemiddelde inventarisatietijd bedroeg 12 minuten per hectare. Doel van de inventarisatie was om de huidige verspreiding vast te leggen en te kijken welke veranderingen de broedvogels hebben doorgemaakt in de periode 1986-2013, met nadruk op de periode 2000-2013.

In de Bijvanck (95,5 ha) werden 44 soorten als broedvogel vastgesteld. Hiervan staan er vier op de Rode Lijst van bedreigde en/of karakteristieke vogelsoorten, te weten Groene Specht, Spotvogel, Grauwe Vliegenvanger en Matkop. Een vijfde Rode Lijst soort, de Patrijs, was aanwezig net buiten het bos. De Bijvanck is in het verleden viermaal eerder geheel onderzocht, in 1974, 1986, 2000 en 2007. Er zijn verschillen van methode en werkwijze in de eerste twee onderzoeksjaren, maar vanaf 2000 zijn de resultaten goed vergelijkbaar. Nieuwkomers ten opzichte van 2000 en 2007 zijn Grauwe Gans, Middelste Bonte Specht, Spotvogel, Bonte Vliegenvanger en Goudvink. Grauwe Gans en Middelste Bonte Specht

zijn zelfs nooit eerder vastgesteld in de Bijvanck. Toegenomen zijn Groene Specht en Appelvink, beide soorten van oud opgaand loofbos die ook landelijk in de lift zitten. Over het algemeen zijn veel soorten afgenomen. De meeste hiervan vertonen ook landelijk gezien een afname, zoals de soorten van vochtige bossen. Opvallend is het verdwijnen en afnemen van de grote holenbroeders Zwarte Specht, Kauw, Bosuil en Holenduif. Ook de extreme afname van Zwarte Mees springt in het oog. Verder opvallend is de afname van Boomklever, Boomkruiper en Zwartkop, met name omdat die tegengesteld is aan de landelijke trend. Voor al deze soorten geldt dat een lagere trefkans vanwege het koude voorjaarsweer een rol van betekenis kan hebben gespeeld, al is de afname van Boomklever vermoedelijk reëel omdat de verspreiding ook is veranderd. Het gebied heeft al lang te kampen met verdroging en voor vogels zou het bevorderen van kwel gunstig zijn. Het afgesloten reservaatbos beidt nestgelegenheid voor roofvogels maar heeft voor andere vogelsoorten een geringe betekenis, waarbij de droge bodem en een monotone struiklaag ongunstige factoren zijn.

Het zuidelijke akkertje, 5 juni 2013. Foto: Olaf Klaassen.

1. Inleiding

In het voorjaar van 2013 werd de Bijvanck (95,5 ha) geïnventariseerd op broedvogels. De inventarisatie werd uitgevoerd in opdracht van Natuurmonumenten en had ten doel alle voorkomende broedvogelsoorten in kaart te brengen met uitzondering van een aantal algemene soorten. De volgende twee vraagstellingen zijn van belang:

- welke veranderingen hebben de broedvogels van de Bijvanck doorgemaakt;
- welke aspecten zijn van invloed geweest op de (eventuele) veranderingen van de broedvogelbevolking.

In dit rapport wordt verslag gedaan van de broedvogelinventarisatie. Vanuit Natuurmonumenten fungeerde Karel van der Heyden als contactpersoon. Op het Sovon-kantoor assisteerde Dries Oomen bij de verwerking in GIS. Het basismateriaal van de inventarisatie is opgeslagen op het Sovon-bureau te Nijmegen. Digitale bestanden van de waarnemingen zijn terug te vinden in de databanken van Sovon en Natuurmonumenten.

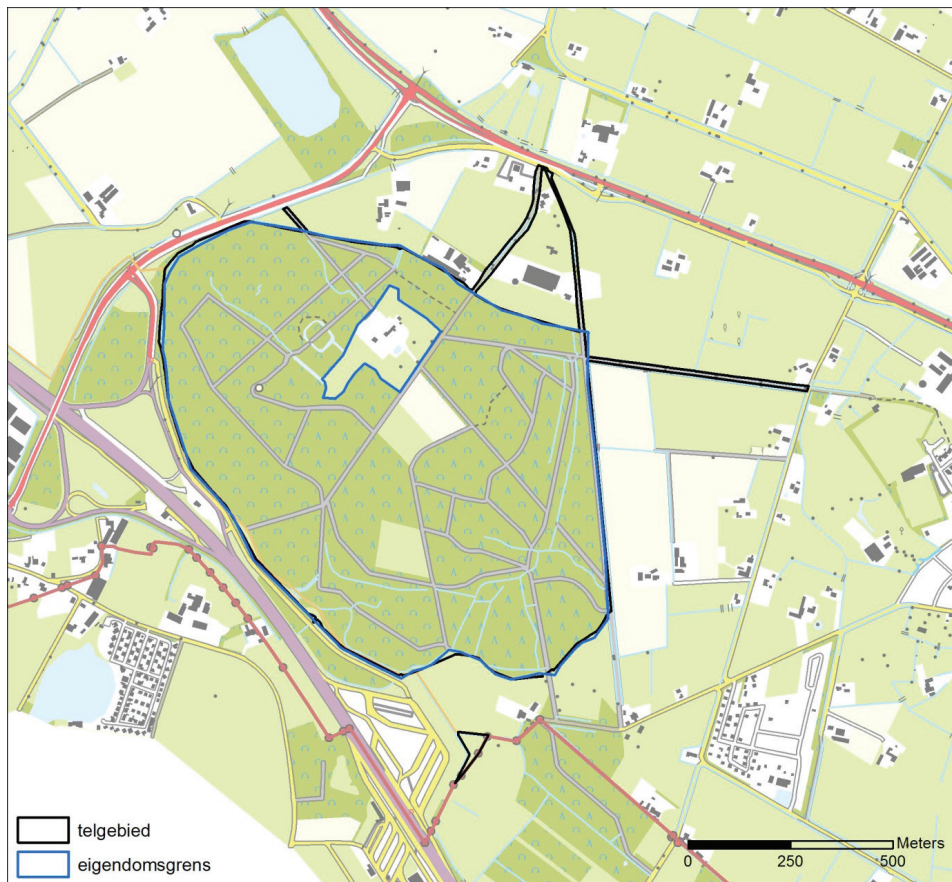

2. Gebiedsbeschrijving

Landgoed De Bijvanck ligt in het Nederlands-Duitse grensgebied, in het zuidoosten van de provincie Gelderland. Het gebied ligt in de gemeente Bergh, op ongeveer vier kilometer ten oosten van het dorp Babberich en twee kilometer ten westen van Beek. Het gebied bevindt zich geheel in het atlasblok 40-36. De totale oppervlakte van de Bijvanck is 95,5 ha. Hiervan bezit en beheert Natuurmonumenten 86 ha. Het overige deel is in handen van Stichting 'Huis Berg' en bestaat uit het huis De Bijvanck met bijbehorende percelen. In figuur 1 is de ligging van de Bijvanck weergegeven en de begrenzing van het onderzochte gebied.

De Bijvanck vormt de overgang van de betrekkelijk laaggelegen cultuurgronden van de Lijmers naar het hoog gelegen stuwwalcomplex van Montferland. Het leeuwendeel van het gebied bestaat uit bos (82,5 ha), waarbij oud eikenbos gemengd met es domineert. Hier is een goed ontwikkelde struik- en kruidlaag aanwezig (42,4 ha). Het overige bos bestaat uit

middeloude en oude opstanden van Japanse lariks, Douglas, fijnspar en grove den. Tevens zijn enkele fraaie beukenlanen aanwezig. Het bos van de Bijvanck wordt door Natuurmonumenten beheerd met als doel behoud en ontwikkeling van natuurlijk inheems bos. Het vochtige noordwestelijke deel is een oude boskern (A-locatie) waar zeer extensief beheer wordt gevoerd gericht op behoud en herstel van de bodemvegetatie met oude bosplanten. In de bospercelen met uitheemse boomsoorten is het beheer gericht op omvorming naar inheems bos. Naast bos zijn een drietal enclaves cultuurland in het gebied te vinden, die tevens de oppervlakte van het overige gebied innemen (8,1 ha). In het najaar van 2009 zijn in de naaldbospercelen groepen gekapt en dunningen uitgevoerd. In de winter van 2012/13 is in het noordwestelijk deel rond het grachtenstelsel een dunning uitgevoerd, waarbij voornamelijk beuken zijn geveld om essen en eiken vrij te stellen en de struiklaag van hazelaars is afgezet.

Figuur 1. Ligging van de Bijvanck en begrenzing van het onderzochte gebied (zwart omlijnd), de eigendomsgrans is in blauw aangegeven. Centraal gelegen landhuis (Stichting Huis Bergh) valt buiten eigendomsgrenzen.

Noordwestelijk deel van het landgoed, rond het grachtenstelsel, na dunningswerkzaamheden, 24 april 2013. Foto: Olaf Klaassen.

3. Werkwijze

3.1. Doelstelling

De broedvogelinventarisatie dient als één van de toetsingsinstrumentaria voor het gevoerde beheer. Met het vastleggen van de verspreiding en de aantallen van de verschillende broedvogelsoorten wordt informatie verkregen over de verspreiding, aantalsontwikkelingen, effecten van het gevoerde beheer en de huidige toestand van de verschillende gebiedsdelen als leef- en broedgebied voor vogels. Hierbij ligt het accent op de kartering van de zeldzame, schaarse, bedreigde en karakteristieke broedvogelsoorten. Het gaat hierbij om de zogenaamde Rode Lijstsoorten (van Beusekom et al. 2005) en soorten die van belang zijn binnen de subsidieregeling SNL. Twee belangrijke vraagstellingen die bij de broedvogelinventarisatie zijn geformuleerd, zijn:

- welke veranderingen hebben de broedvogels van de Bijvanck doorgemaakt in de periode 1986-2007;
- welke aspecten zijn van invloed geweest op de (eventuele) veranderingen die de broedvogelbevolking heeft doorgemaakt.

3.2. Werkwijze

Gewerkt werd op basis van de BMP karteringsmethode, beschreven in onder meer van Dijk & Boele (2011), te downloaden via de Sovon-website. Het veldwerk werd te voet uitgevoerd in de periode tussen 28 maart en 7 juni 2013 en bestond uit vijf integrale ochtendbezoeken, aangevuld met een nachtronde in juni speciaal voor uilen. Hoewel vooral werd gewerkt aan de hand van territorium-indicatief gedrag, werd indien mogelijk de nestplaats vastgesteld (zonder daarbij noodzakelijkerwijs het nest op te zoeken of vogels te verstoren). Dit betekent dat de 'territoriumstip' zo dicht mogelijk bij de zekere of waarschijnlijke broedplaats is gezet. Waarnemingen net buiten de gebiedsgrenzen (< 25 m.) zijn ook ingetekend en meegenomen in de interpretatie.

In totaal werden 1070 minuten (17 uur en 50 minuten) besteed aan het veldwerk. Uitgaande van 95,5 ha komt dit gemiddeld neer op 12 minuten/ha (zie tabel 1). Dat is exact evenveel als in 2007, maar iets minder dan in 2000 (17,5 min/ha).

3.3. Interpretatie en verwerking van gegevens

Alle veldwaarnemingen werden ingetekend op een kaart en daarna digitaal overgezet op verzamelkaarten per soort. De waarnemingen werden geclusterd tot territoria waarbij de criteria in van Dijk & Boele (2011) zijn aangehouden. Dit gebeurde door gebruik te maken van het autoclusterprogramma van Sovon. Zowel de territoriumstippen als de veldwaarnemingen die daarvoor gebruikt werden zijn digitaal beschikbaar.

3.4. Weersomstandigheden

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperatuur zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt, zeker bij vogels, ook af bij hoge temperaturen.

Het voorjaar van 2013 was zeer koud, gemiddeld over het land droog en aan de sombere kant, en het was de koudste lente in ruim 40 jaar. Voor vrijwel alle vogelsoorten betekende het koude voorjaar - en het daarmee samenhangende trage tempo waarin de natuur ontloek -, dat vogels gemiddeld later met de eileg startten, en minder uitbundig territoriaal waren. Zangvogels hadden hierdoor een lagere trefkans dan gemiddeld. Dit was ook de indruk in het veld. De eerste ronde op 28 maart waren de standvogels nog zwijgzaam, en het leek er niet op dat dit tijdens de rondes in april alsnog werd ingehaald. In hoofdstuk 5 wordt aangegeven welke soorten om deze reden mogelijk zijn onderteld. Hieronder volgt een korte

Tabel 1. Bezoekdata en -tijden in de Bijvanck in 2013

datum	28-mrt	15-apr	24-apr	19-mei	5-jun	7-jun
ronde	1	2	3	4	5	avond
starttijd	7:10	6:15	6:10	5:05	4:30	21:30
eindtijd	10:15	9:20	9:50	7:55	8:15	22:55
totaal (min.)	185	185	220	170	225	85

Tabel 2. Enkele weersvariabelen (gemiddelde temperatuur, dagelijks aantal zonuren en duur neerslag) in de periode maart-juli, op basis van gegevens van het KNMI, station De Bilt. Ref staat voor (langjarig gemiddelde 1981-2012).

Maand	Temperatuur		Zonuren		Duur neerslag	
	2013	Ref	2013	Ref	2013	Ref
Maart	2,5	6,2	4,0	4,1	1,7	2,0
April	8,1	9,3	6,1	5,8	1,0	1,4
Mei	11,5	13,2	5,4	6,7	2,3	1,5
Juni	15,3	15,7	5,9	6,5	1,3	1,5
Juli	19,2	17,9	7,8	6,6	0,5	1,4

beschrijving van het weer in het broedseizoen van 2013 aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI.

Maart

In een groot deel van maart werd met een ooststroming koude, droge lucht aangevoerd uit Rusland. Op sommige dagen was het extreem koud met temperaturen die vijf tot tien graden beneden het langjarige gemiddelde lagen. Op 13 maart kwam het op veel plaatsen in ons land nog tot strenge vorst (minimumtemperatuur tussen -10,0 en -15,0 °C).

April

Het koude weer dat zo kenmerkend was geweest voor maart zette zich in het eerste deel van april voort. De lente diende zich eindelijk pas aan rond het midden van de maand. Op de 14e werd in De Bilt voor het eerst na de winter de grens van 20,0 °C bereikt ('warme dag'). Op 25 april werd in het zuidoosten van het land lokaal de eerste zomerse dag (maximumtemperatuur 25,0 °C of hoger) van het seizoen geregistreerd.

Mei

Ook mei was een koele maand met een gemiddelde temperatuur van 11,5 °C tegen een langjarig gemiddelde van 13,1 °C. Alleen aan het begin van de maand was het volop lente met veel zon en hoge temperaturen. De rest van de maand was het op de meeste dagen opnieuw zeer koel voor de tijd van het jaar.

Juni

Juni had een gemiddelde temperatuur van 15,3 °C tegen 15,6 °C normaal. Daarmee was juni de zesde maand op rij met een gemiddelde temperatuur lager dan het langjarig gemiddelde en dat was sinds 1985 niet meer gebeurd.

4. Resultaten

4.1. Soorten en aantallen

In totaal werden 44 soorten broedvogels vastgesteld (tabel 3). Wel aanwezig maar niet geteld zijn: Wilde Eend, Houtduif, Winterkoning, Merel, Pimpelmees, Koolmees en Vink. Van de soorten komen er vier voor op de Rode Lijst van kwetsbare en bedreigde vogelsoorten in Nederland (van Beusekom et al. 2005): Groene Specht, Spotvogel, Grauwe Vliegenvanger en Matkop. Een vijfde Rode Lijst soort, de Patrijs, was aanwezig met een paartje net buiten het bos. Een selectie van soorten wordt besproken onder 4.2. Van alle soorten is een verspreidingskaart opgenomen in bijlage 1.

4.2. Bespreking per soort

In deze paragraaf wordt bij een selectie van soorten een nadere toelichting gegeven. Deze toelichting op broedbiologie en biotoopkeuze spitst zich toe op soorten met een bijzondere beschermingsstatus (Rode Lijst) en voor het gebied karakteristieke soorten.

HAVIK (1)

In de Bijvanck werd één bezet nest gevonden in een lariks. Het oude horst uit 2007 (eveneens lariks) was nog aanwezig en intact, maar het oude nest in een grove den uit 2000 niet meer. Vanwege de lang aanhoudende koude is de Havik laat begonnen met broeden. Tijdens de laatste ronde begin juni zaten nog jongen (vermoedelijk slechts 1) op het nest, en het is onbekend of die succesvol is uitgevlogen. Verspreid door het bos werden van de Havik de volgende prooiresten gevonden: Postduif (5), Houtduif (4), Kauw (1) en Spreeuw (1).

SPERWER (1)

Het territorium is gebaseerd op losse waarnemingen zonder dat een nest kon worden gevonden (maar wel twee oude nesten uit eerdere jaren). Een uit een jong naaldhoutbosje opstijgend vrouwtje was de meest nestindicatieve waarneming, maar intensief uitkammen van dit bosje leverde geen nest op. Na het broedseizoen, op 12 augustus, werd een dood adult mannetje Sperwer gevonden op het landgoed, vermoedelijk gepakt door een Havik (E. Witter).

Tabel 3. Soorten en aantallen in de Bijvanck (95,5 ha) in 2013

Soort	Aantal	Soort	Aantal
Grauwe Gans	1	Fluiter	1
Nijlgans	1	Goudhaan	10
Havik	1	Vuurgoudhaan	2
Sperwer	1	Grauwe Vliegenvanger	8
Buizerd	3	Bonte Vliegenvanger	3
Holenduif	3	Staartmees	2
Bosuil	1	Glanskop	8
Groene Specht	4	Matkop	3
Grote Bonte Specht	14	Kuifmees	1
Middelste Bonte Specht	1	Zwarte Mees	1
Kleine Bonte Specht	2	Boomklever	11
Boompieper	1	Boomkruiper	15
Heggenmus	2	Gaai	6
Roodborst	12	Zwarte Kraai	2
Gekraagde Roodstaart	2	Spreeuw	21
Zanglijster	10	Putter	1
Grote Lijster	4	Goudvink	2
Spotvogel	1	Appelvink	9
Zwartkop	17		

BUIZERD (3)

Er waren twee bezette nesten aan de bosrand (2 x eik) en een nadrukkelijk aanwezig paartje centraal op het landgoed (veel roepend) maar zonder nest.

PATRIJS (0)

In het bos werd niet gebroed, maar het vermelden waard is een paartje Patrijzen (waarnemingen in april en juni) net ten noorden van het bos, langs een van de toegangswegen.

BOSUIL (1)

Het nachtbezoek op 7 juni leverde een roepend vrouwtje op in de beukenlaan in het zuidelijk deel.

GROENE SPECHT (4)

Zowel rond het oude landgoedhuis als in het zuidelijk deel van het gebied waren paartjes aanwezig, in het zuidelijk deel zelfs 3 paar. Buiten het bos (ten zuiden) was nog een vijfde territorium (op ongeveer 200 meter).

GROTE BONTE SPECHT (14)

Deze soort kent een vrij regelmatige verspreiding over het bos.

MIDDELSTE BONTE SPECHT (1)

Op 24 april werd langs de zuidostrand een paartje gezien in een zomereik. Een van deze vogels riep herhaaldelijk en er werd ook een paring waargenomen. Op dezelfde plek was een bezoek eerder (15 april) al een roepende Middelste Bonte Specht gehoord. Bezoeken later in het seizoen leverden niets meer op, ondanks posten (+/- 20 minuten) op de bewuste plek. Het is dus niet duidelijk of er daadwerkelijk is gebroed.

KLEINE BONTE SPECHT (2)

Het territorium in het noordelijk deel is gebaseerd op een roepend mannetje in het gedunde perceel rond de grachten, het territorium in het zuidelijk deel betreft een nestvondst in een dode Beuk (op slechts 1 meter hoogte).

SPOTVOGEL (1)

Een zingend mannetje bevond zich in de singel langs het paadje tussen de Bijvanck en Beek.

GRAUWE VLIEGENVANGER (8)

Grauwe Vliegenvangers bevonden zich geconcentreerd rond de grachten (4 zangposten) en langs de ooststrand van het gebied (eveneens 4 zangposten). Opvallend is dat de verspreiding grotendeels samenvalt met de gedeeltes waar dunningen hebben plaatsgevonden.

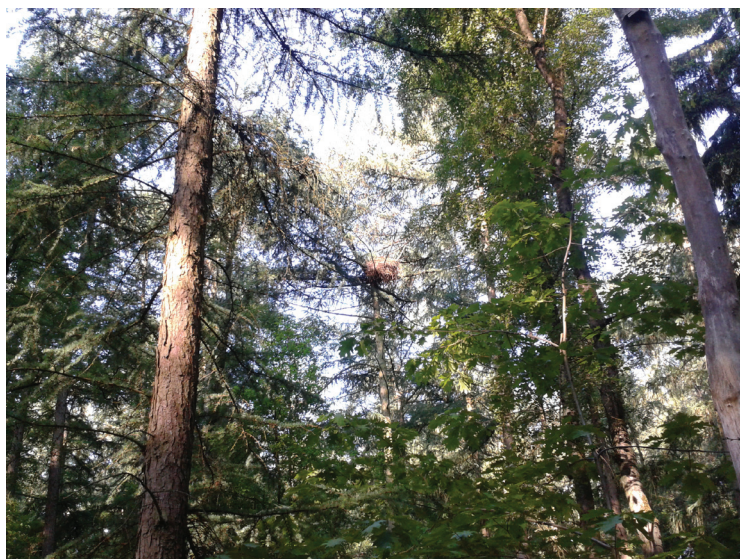
MATKOP (3)

De Matkop is een liefhebber van zacht hout omdat deze soort zijn nesthol zelf uithakt. Er zijn geen nestvondsten gedaan zodat niet duidelijk is welke boomsoorten in de Bijvanck worden gebruikt.

4.3. Zoogdieren

Deze diergroep is niet systematisch geïnventariseerd. De lijst heeft betrekking op toevallige waarnemingen. De lijst geeft een overzicht van wat er aangetroffen is in het gebied met tussen haakjes de maxima per bezoekronde.

Ree (3), Haas (1), Konijn (1), Das (1 burcht), Eekhoorn (1)

Haviksnest in lariks in 2013, 5 juni 2013. Foto: Olaf Klaassen.

5. Evaluatie

5.1. Ontwikkelingen broedvogels in de tijd

Voor het beheer is het van belang om te weten waarom bepaalde soorten zijn toegenomen of juist zijn afgenomen. Het is hierbij belangrijk om te kijken of de ontwikkeling in de broedvogelaantallen lokaal is (en dus door het beheer kan komen) of de landelijke situatie weerspiegelt. In het laatste geval kunnen landelijke aspecten zoals verzuring de ontwikkeling bepalen. Dit zijn aspecten waar de beheerder vaak niet veel aan kan doen. De Bijvanck is in het verleden viermaal eerder geheel onderzocht. In 1974 werd het gebied door de “Stichting Vogelwerkgroep Grote

Rivieren” onderzocht en in 1986 werd het gebied door Natuurmonumenten geteld. De methode en werkwijze in beide jaren verschillen echter wezenlijk van de karteringen nadien. In 1974 werd een methode gebruikt die lijkt op de “turfmethode” (Hustings *et al.* 1985, Vogel 1989). Deze methode wijkt sterk af van het tegenwoordig toegepaste Broedvogel Monitoring Project van Sovon Vogelonderzoek Nederland. Deze laatste methode is toegepast in zowel 1986, 2000, 2007 als in 2013, met dien verstande dat in 1986 gekozen is voor het tellen van alle soorten en in 2000, 2007 en 2013 voor het tellen van een selectie aan soorten. In 1986 is hierdoor aanzienlijk

Tabel 4. Ontwikkelingen in de Bijvanck vergeleken met de landelijke ontwikkelingen. Ontw. = trend in de Bijvanck in 2000-2013 (Vogel 1989, Deuzeman 2003, Klaassen 2007, onderhavig rapport), NL = trend in Nederland in 2002-2011 (Netwerk Ecologische Monitoring, SOVON & CBS, www.sovon.nl). ++ significante toename, + toename, 0 stabiel en - afname.

Soort	1974	1986	2000	2007	2013	ontw.	NL	Soort	1974	1986	2000	2007	2013	ontw.	NL
Grauwe Gans	0	0	0	0	1	+	++	Grasmus	0	1	0	0	0	?	++
Nijlgans	0	0	0	2	1	0	++	Tuinfluitier	8-10	15	6	2	0	-	+
Wespendief	0	0	1	0	0	?	?	Zwartkop	22-26	31	43	31	17	-	+
Havik	0	2	1	1	1	0	+	Fluitier	2-3	0	1	0	1	0	+
Sperwer	1	0	2	1	1	0	-	Goudhaan	3-5	12	8	15	10	0	-
Buizerd	2	3	5	5	3	0	+	Vuurgoudhaan	2-3	0	2	1	2	0	-
Boomvalk	1	0	0	0	0	?	0	Gr.Vliegenvanger	3	19	10	8	8	0	0
Fazant	2	0	0	0	0	?	0	Bo.Vliegenvanger	1-3	2	0	0	3	+	+
Holenduif	7-10	14	8	3	3	-	0	Staartmees	4-5	6	2	1	2	0	0
Zomertortel	9-11	4	0	0	0	?	-	Glanskop	10-12	11	11	8	8	0	0
Turkse Tortel	2	0	0	0	0	?	0	Matkop	9-11	13	7	4	3	-	-
Koekoek	2-3	1	0	0	0	?	0	Kuifmees	3-4	4	2	1	1	0	-
Bosuil	3	4	3	3	1	-	-	Zwarte Mees	3-4	13	13	10	1	-	-
Ransuil	1	3	1	1	0	-	-	Boomklever	12-13	16	32	23	11	-	+
Groene Specht	4	0	1	2	5	++	+	Boomkruiper	17-19	19	29	24	15	-	+
Zwarte Specht	1	0	1	1	0	-	-	Wielewaal	4-5	1	0	0	0	?	0
Grote B Specht	9-11	16	20	16	14	0	+	Ekster	2	0	0	0	0	?	0
Middelste B Specht	0	0	0	0	1	+	++	Kauw	11-13	6	3	2	0	-	+
Kleine B Specht	1-2	2	4	1	2	0	+	Huismus	4-6	+	0	0	0	?	0
Boerenzwaluw	2-3	0	0	0	0	?	+	Ringmus	10-12	0	0	0	0	?	-
Boompieper	3-4	5	0	2	1	0	+	Groenling	5-6	2	0	0	0	?	++
Witte Kwikstaart	1	0	0	0	0	?	-	Putter	0	1	0	0	0	?	++
Nachtegaal	2-3	1	0	0	0	?	0	Kneu	2-4	0	0	0	0	?	+
Gek Roodstaart	6-7	3	2	1	2	0	+	Goudvink	3-4	1	0	0	2	+	+
Grote Lijster	6-7	5	6	4	4	0	-	Appelvink	3-4	5	6	5	9	+	+
Spotvogel	0	1	0	0	1	?	0	Geelgors	6-7	3	0	0	0	?	+
Braamsluiper	5-6	0	0	0	0	?	0								

meer tijd per hectare besteed aan veldwerk. Het aantal bezoeken en de geïnvesteerde tijd spelen een belangrijke rol bij de kans een vogel aan te treffen. Ondanks de verschillen in telmethode en waarnemer zijn de aantallen van de verschillende jaren in tabel 4 op een rij gezet, waarbij tevens de ontwikkeling in de loop der jaren is aangegeven en een vergelijking met de landelijke trend. De vergelijking is alleen toegepast op de soorten die in alle jaren zijn geteld.

5.1.1. Nieuwkomers en toegenomen soorten

Nieuwkomers ten opzichte van 2000 en 2007 zijn Grauwe Gans, Middelste Bonte Specht, Spotvogel, Bonte Vliegenvanger en Goudvink. Grauwe Gans en Middelste Bonte Specht zijn zelfs nooit eerder vastgesteld in de Bijvanck. De **Grauwe Ganzen** liepen op het gazon van het landhuis, op 24 april zelfs twee paar. Daadwerkelijk broeden is niet vastgesteld, maar kan niet worden uitgesloten. De soort zal nog wat toe kunnen nemen maar het opgroeihabitat (grasland) is te beperkt om grote aantallen te herbergen. In de Bijvanck werd de **Middelste Bonte Specht** na jaarlijkse zoekacties pas in 2009 voor het eerst vastgesteld (solitair roepend mannetje op 7 en 11 maart, absentie in vervolg van broedseizoen, A. Schotman). Vreemd genoeg ontbreken waarnemingen in de jaren nadien, en in het nabij gelegen Bergherbos is de soort überhaupt nog niet waargenomen (de Boer 2011, waarneming.nl). Het schaarse voorkomen in deze gebieden bevreemdt omdat na de kolonisatie van Oost-Nederland (Twente) inmiddels ook de Veluwezoom op meerdere plekken is bezet (Vogelwerkgroep Arnhem e.o. 2013). De plek waar het paartje is waargenomen is een andere dan in 2009 (noordelijk deel). De huidige locatie bevreemdt niet omdat ze gesitueerd is aan de zonnige zuidkant van het gebied en omdat er een mooie halfopen situatie is met graslandjes en verspreid staande eikenbomen. Dit beantwoordt aan het voorkeurshabitat van deze soort, waarbij oude bomen met ruwe bast (eik), maar ook een hoog aandeel dood opstaand hout gunstige randvoorwaarden zijn. Of de **Spotvogel** werkelijk nieuw is is de vraag omdat uitgerekend de singel waarin de soort werd aangetroffen in eerdere jaren niet is onderzocht. De **Bonte Vliegenvanger** is nieuw ten opzichte van 2000 en 2007 maar was in 1974 en 1986 ook present met meerdere paartjes. De hervestiging past in de landelijke toename van de afgelopen tien jaar. Hetzelfde geldt voor de **Goudvink**.

Toegenomen zijn Groene Specht en Appelvink. Dit zijn beide soorten van oud opgaand loofbos die ook landelijk in de lift zitten.

5.1.2. Verdwenen en afgenomen soorten

Soorten die ten opzichte van 2000 en 2007 zijn verdwenen zijn Ransuil, Zwarte Specht, Tuinfluiter en Kauw. Hiervan vertonen **Ransuil** en **Zwarte Specht** ook landelijk een afname. Het ontbreken van de Ransuil kan nog worden toegeschreven aan een mogelijk slechte voedselsituatie. In een goed muizenjaar wordt deze soort veel makkelijker opgemerkt, meestal aan de hand van de bedelende jongen. Het ontbreken van Zwarte Specht is opvallend. Het broedbiotoop (de oude beukenlaan in het zuidelijk deel) is ogenschijnlijk niet veranderd, waardoor tekort aan nestgelegenheid als oorzaak kan worden weggeschreven. Nestplaatsconcurrentie lijkt ook niet aan de orde, want holenbroeders van gelijke grootte zijn niet toegenomen (Bosuil, Holenduif) en zelfs verdwenen (**Kauw**). Predatie of verslechterd voedselaanbod liggen meer voor de hand. Het verdwijnen van de **Tuinfluiter** illustreert fraai de successie en het daarmee samenhangende verdwijnen van jonge dichte loofhoutopslag.

De lijst met afgenomen soorten is het langst: Holenduif, Bosuil, Zwartkop, Matkop, Zwarte Mees, Boomklever en Boomkruiper. Hiervan springt die van **Zwarte Mees** het meest in het oog: slechts één territorium tegenover 10-13 in 2000-2007. De landelijke achteruitgang is evident, en in het nabij gelegen Bergherbos neemt de soort ook af (de Boer 2011), maar niet in deze mate. Ook de afname in areaal naalddhout is niet in verhouding met de afname van deze soort. Daar komt bij dat andere naalddouf liefhebbers *pur sang* (Goudhaan, Vuurgoudhaan en Kuifmees) stabiel of slechts licht afnemend zijn. De afname van **Boomklever**, **Boomkruiper** en **Zwartkop** is eveneens opvallend, want tegengesteld aan de landelijke trend. Voor al deze soorten geldt dat een lagere trefkans vanwege het koude voorjaarsweer een rol van betekenis kan hebben gespeeld, al is de halvering bij Boomklever wel extreem. Als de verspreiding van de laatste twee onderzoeksjaren wordt vergeleken valt op dat alle territoria in het centrale deel zijn verdwenen. Dit duidt op een werkelijke afname, want als de lagere trefkans de oorzaak zou zijn geweest, zou de dichtheid over het gehele gebied ijler moeten zijn geworden. De dunningwerkzaamheden (voornamelijk van Beuk) zullen niet in het voordeel van deze soort zijn geweest, maar kunnen niet de gehele afname verklaren. De afname van **Holenduif** en **Bosuil** past in het rijtje van afname van grote holenbroeders, en die van **Matkop** past bij de landelijk afnemende trend.

5.2. Beheersaanbevelingen

Een aantal soorten van rijkere en vaak vochtige bossen zijn al langer verdwenen uit de Bijvanck. In 1986 was al sprake van een sterke achteruitgang van deze soorten (Zomertortel, Nachtegaal en Wielewaal). De oorzaken voor deze afname wordt meestal geweten aan de verlaging van de grondwaterstand en de afname van kwel in de bossen (van Dijk *et al.* 1999). In 1986 werd al aangegeven dat het gebied sterk verdroogd was, als gevolg van een sterk verbeterende afwatering (Vogel 1989). Het gebied is nadien alleen maar droger geworden. Voor deze en wellicht nog andere soorten zou het bevorderen van kwel gunstig zijn, los van de haalbaarheid daarvan.

Op zich is het gevoerde beheer (zelfregulerend, met veel dood hout) gunstig voor vogels. In 2007 werd de vraag opgeworpen in hoeverre het niet vrij toegankelijk maken van een deel van het parkbos een gunstig effect had op vogels. Voor roofvogels is het zeker van belang, al bleek in 2013 dat de Havik dit deel van het bos niet jaarlijks als broedlocatie verkiest. Opvallend is dat als naar de overige soorten wordt gekeken de dichtheden aan vogels in dit reservaatbos eerder lager dan hoger zijn dan in de rest van het gebied. Het mag duidelijk zijn dat dit niet gerelateerd is aan het wel dan niet afsluiten van dit parkbos. Ook hier zal verdroging een meer aannemelijke oorzaak zijn, in combinatie met een grote eenvormigheid van de struiklaag.

De oude beukenlaan in het zuidelijk deel, 5 juni 2013 .Foto: Olaf Klaassen.

Literatuur

VAN BEUSEKOM R. HUIGEN P. HUSTINGS F., DE PATER K. & THISSEN J (RED.) 2005. Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels. Tirion Uitgevers B.V., Baarn

BOER V. DE 2011. Ontwikkelingen van de broedvogels in het Bergherbos (Gld) in 1986-2011. Sovon-inventarisatierapport 2011.20. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen

DEUZEMAN S.B. 2001. Broedvogels van de Bijvanck in 2000. Sovon-inventarisatierapport 2001/02. Sovon-Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

VAN DIJK A.J. & BOELE A. 2011. Handleiding Sovon Broedvogelonderzoek. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

KLAASSEN O. 2007. Broedvogels van de Bijvanck in 2007. SOVON-inventarisatierapport 2007-22. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

VOGEL R.L. 1989. Broedvogelinventarisatie Bijvanck 1986. Intern rapport Natuurmonumenten, 's Graveland.

VOGELWERK GROEP ARNHEM E.O. 2013. Van IJsdruiker tot IJsgors, Arnhem

Bijlagen

Bijlage I: Verspreidingskaarten per soort in de Bijvanck (95,5 ha) in 2013

Uit deze PDF zijn de stippenkaarten verwijderd. Voor aanvullende gegevens kunt u contact opnemen met Petra Verburg (petra.verburg@sovon.nl)

Natuurmonumenten

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

